

AIŠKINAMASIS RAŠTAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS SAUGOMŲ TERITORIJŲ ĮSTATYMO NR. I-301 PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS APLINKOS APSAUGOS ĮSTATYMO NR. I-2223 1, 12, 15, 122 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR ĮSTATYMO PAPILDYMO 12¹, 12², 12³, 12⁴, 12⁵ STRAIPSNIAIS ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO APSAUGOS ĮSTATYMO I-733 21 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS LAUKINĖS GYVŪNIJOS ĮSTATYMO NR. VIII-498 4 IR 18 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS LAUKINIŲ AUGALŲ IR GRYBŲ ĮSTATYMO NR. VIII-1226 4 IR 9 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS SAUGOMŲ GYVŪNŲ, AUGALŲ IR GRYBŲ RŪŠIŲ ĮSTATYMO NR. VIII-499 5, 6, 9, 21 IR 22 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS AUGALŲ NACIONALINIŲ GENETINIŲ IŠTEKLIŲ ĮSTATYMO NR. IX-533 2, 8 IR 9 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS TERITORIJŲ PLANAVIMO ĮSTATYMO NR. I-1120 4 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO IR LIETUVOS RESPUBLIKOS ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ KODEKSO 305 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTŲ

1. Įstatymų projektų rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai

Šių projektų rengimą paskatino biologinės įvairovės spartus nykimas Lietuvoje ir pasaulyje, kas privertė šalis imtis priemonių biologinės įvairovės nykimui stabdyti. Lietuva, kaip ir kitos Europos Sąjungos valstybės narės, pritarė ir siekia efektyviai įgyvendinti ambicingus Europos žaliajo kurso ir Europos Sąjungos biologinės įvairovės strategijos iki 2030 metų tikslus, kuriais siekiama sumažinti poveikį klimato kaitai ir sustabdyti biologinės įvairovės nykimą. Europos Sąjungos biologinės įvairovės strategijos iki 2030 metų tikslai numato, kad iki 2030 metų Europos Sąjungoje saugomų teritorijų tinklas padidėja iki 30 proc. sausumos teritorijos, o 10 proc. Europos Sąjungos teritorijos turi būti taikoma griežta apsauga; turi būti pagerinta ne mažiau kaip 30 proc. saugomų rūšių ir buveinių, kurių apsaugos būklė šiuo metu yra nepalanki, būklė, atkuriamos pažeistos ekosistemos. Įgyvendinant šiuos strateginius tikslus artimiausią dešimtmetį didžiausias dėmesys turės būti skiriamas biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio išsaugojimo klausimams, tokiems kaip rūšių ir buveinių geros apsaugos būklės išlaikymui, pagerinimui ir atkūrimui, ekosistemų atkūrimui, stebėsenos sistemos stiprinimui. Europos Komisijos parengtame komunikate Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonominių ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui dėl 2030 m. Europos Sąjungos biologinės įvairovės strategijos „Gamtos gražinimas į savo gyvenimą“ (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52020DC0380>) pripažįstama biologinės įvairovės nauda žmogaus gyvenimui, fizinei ir psichinei sveikatai, ypač COVID 19 pandemijos kontekste, ekonomikai, maisto saugai, nurodama, kad šiuo metu gamta patiria ypatingą krizę: per paskutinius 40 metų laukinių rūšių populiacija sumažėjo 60 proc. pasauliniu lygiu; 1 milijonui rūšių gresia išnykimas; Europos Sąjungoje tik 16 proc. Europos Bendrijos svarbos natūralių buveinių ir 23 proc. saugomų rūšių yra geros būklės. Komunikate nurodoma, kad 40 trln. Eur pasaulinio BVP tiesiogiai priklauso nuo gamtos ir jos teikiamų paslaugų. Skaičiuojama, kad nuo 1997 iki 2011 m. per metus prarasta 3,5–18,5 trln. Eur vertės ekosisteminių paslaugų; 5,5–10,5 trln. Eur – dėl žemės blogėjimo. Biologinės įvairovės strategija siekiama, kad Europos biologinė įvairovė iki 2030 m. pradėtų atsigaivinti, kovoti su pagrindiniais biologinės įvairovės nykimo veiksniais, pvz., netaisus sausumos ir jūros naudojimas, gamtos išteklių pereikvojimas, tarša ir invazinės rūšys, klimato kaita.

Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo Nr. I-301 pakeitimo įstatymo projektas (toliau – STĮ projektas) parengtas siekiant paspartinti apsaugos sutarčių sudarymą su žemės savininkais ir valdytojais, sudaryti galimybes atsirasti privačioms saugomoms

vietovėms, kas leistų greičiau ir efektyviau užtikrinti saugomų rūšių, natūralių gamtinių buveinių apsaugą, tuo pačiu tinkamai įgyvendinti Lietuvos prisiimtus įsipareigojimus įgyvendinant 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyvos 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos (Buveinių direktyvos) reikalavimus ir užbaigti kurti Europos ekologinį tinklą „Natura 2000“ (toliau – „Natura 2000“ tinklas), reaguojant į augantį visuomenės susidomėjimą saugomomis teritorijomis ir nematerialių ekosisteminių paslaugų teikimo poreikį, numatyti laisvesnį kai kurių gamtinių teritorijų lankymą, patikslinti žemės savininkų informavimo ir kompensavimo už veiklos apribojimus saugomose teritorijose tvarką, Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai prie Aplinkos ministerijos suteikti daugiau įgaliojimų siekiant užtikrinti biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugą, ekosistemų atkūrimo priemonių rengimą ir įgyvendinimą visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje, vykdyti Trakų istorinio nacionalinio parko direkcijos steigėjo funkcijas.

Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo Nr. I-2223 1, 12, 15, 122 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 12¹, 12², 12³, 12⁴, 12⁵ straipsniais įstatymo projektas (toliau – AAĮ projektas) parengtas siekiant pagrindiniame skėtiniame aplinkosaugos srities įstatyme įtvirtinti principines nuostatas susijusias su gamtinio karkaso sistemos formavimu, jos kokybės tikslų nustatymu ir ekologinio stabilumo palaikymu. Taip pat, atliepiant į Europos Komisijos raginimą, kad žalioji infrastruktūra visoje Europos Sąjungoje taptų standartiniu teritorijų plėtros komponentu, projektu siekiama įteisinti žaliosios infrastruktūros sąvoką, paaiškinti jos koncepcijos sąveiką su gamtinio karkaso, želdynų sistemomis, išdėstyti jos esmines funkcijas ir tikslus.

Poreikį stiprinti gamtinio karkaso sistemos teisinį reglamentavimą lemia minėti Europos Sąjungos Biologinės įvairovės strategijoje iškelti ambicingi tikslai dėl Europos Sąjungos saugomų teritorijų tinklo plėtros. Europos Komisijos parengtose priskyrimo saugomoms teritorijoms gairėse¹ (toliau – gairės) nurodoma, kad Europos Sąjungos užsibrėžtus saugomų teritorijų tinklo plėtros tikslus gali padėti pasiekti ir kitos veiksmingos teritorinės apsaugos priemonės, ne tik papildomų tradicinių saugomų teritorijų steigimas. Viena iš jų – turėti geografiškai apibrėžtas teritorijas, kurios nepriskiriamos saugomoms teritorijoms, bet jos yra valdomos ir veikia jose planuojama taip, kad būtų prisidedama prie teigiamų ir ilgalaikių biologinės įvairovės išsaugojimo *in situ* rezultatų, plėtojamos ekosistemų paslaugos ir išsaugomos kultūrinės, dvasinės, socialinės–ekonominės ir kitos vietos vertybės. Gairėse taip pat pabrėžiamas poreikis sistemingai integruoti sveikas ekosistemas, gamta pagrįstus sprendimus į miestų planavimą ir taip užtikrinti ryšius tarp saugomų teritorijų urbanizuotoje aplinkoje ir prisidėti prie darnaus saugomų teritorijų tinklo kūrimo.

Lietuvoje kraštovaizdžio ekologinio stabilumo užtikrinimui, kaip funkcinė ekokompensacinė sistema, garantuojanti biologinės įvairovės išlikimą, antropogeninės veiklos taršos absorbciją ir neutralizavimą, apvalymą ir gamtinių medžiagų apykaitos ciklų tęstinumą, plėtojamas gamtinis karkasas. Ši sistema jungia įvairios paskirties ir apsaugos režimo teritorijas: saugomas teritorijas (rezervatus, draustinius, valstybinius parkus, atkuriamuosius ir genetinius sklypus ir kt.), ekologinės apsaugos zonas, miškų ūkio, gamtines rekreacines, agrarines ir urbanizuotas teritorijas. Didžiąją dalį gamtinio karkaso teritorijų sudaro miškai, pelkynai, vandens telkiniai. Vertinant šalies bendrojo plano sprendinius, gamtinis karkasas mūsų šalyje užima apie 65 proc. šalies teritorijos (iš jų 18,13 proc. užima saugomų teritorijų sistema). Atskirose savivaldybėse gamtinio karkaso sistemai priskiriama teritorijų dalis svyruoja nuo 35 – 40 proc. (Joniškio, Pakruojo, Pasvalio r.) iki 75 – 80 proc. (Varėnos, Zarasų) bendro jų ploto, tačiau daugumai rajonų savivaldybių būdinga gamtiniam karkasui priskiriamų teritorijų apimtis yra 55 – 65 proc.. Principinės šios sistemos plėtojimo nuostatos įteisintos Saugomų teritorijų įstatyme, Teritorijų planavimo įstatyme numatyta prievolė šią sistemą formuoti įvairaus lygmens teritorijų planavimo dokumentais (nustatant jos ribas ir naudojimo reglamentus).

¹ https://environment.ec.europa.eu/publications/criteria-and-guidance-protected-areas-designations-staff-working-document_en

Visgi gamtiniam karkasui priskiriamų teritorijų užimamas plotas savaime neužtikrina šios ekologinio kompensavimo sistemos efektyvaus veikimo. Remiantis 2018 m. Lietuvos teritorijos bendrojo plano esamos būklės analizės metu atlikto į gamtinį karkasą patenkančių teritorijų (neturinčių specialaus apsaugos statuso) geoekologinio potencialo įvertinimo duomenimis, pastarąjį dešimtmetį gamtiniame karkase stebimas natūralių ir pusiau natūralių teritorijų mažėjimas įvairių tipų gamtiniame kraštovaizdyje (tiek molingų lygumų, tiek kalvotų aukštumų). Gamtinio karkaso teritorijose vyraujančios žemės naudojimo kaitos tendencijos (pvz., ariamos žemės plotų didėjimas, urbanizacija), daugumoje atvejų nesiskiria nuo ne gamtinio karkaso teritorijose vyraujančių pokyčių. Tai rodo, kad gamtinio karkaso teritorijų ekologinis potencialas palaipsniui silpnėja, jų biologinės įvairovės būklė blogėja, todėl blogėja ir visos šalies biologinės įvairovės būklės rodikliai, ir būtina ieškoti sprendimų kaip šią situaciją keisti.

Siekiant sustiprinti gamtos apsaugos politikos įgyvendinimo funkcijas, siūloma Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai prie Aplinkos ministerijos suteikti daugiau įgaliojimų užtikrinant biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugą, numatant ekosistemų atkūrimo priemones ir jas įgyvendinant visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje, perduoti jai Trakų istorinio nacionalinio parko direkcijos steigėjo funkcijas ir šią direkciją įtraukti į vieningais ir nuolat tobulinamais darbo metodais pagrįstą saugomų teritorijų apsaugos veiklą, kartu teikiami Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo I-733 21 straipsnio pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymo Nr. VIII-498 4 ir 18 straipsnių pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos laukinių augalų ir grybų įstatymo Nr. VIII-1226 4 ir 9 straipsnių pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių įstatymo Nr. VIII-499 5, 6, 9, 21 ir 22 straipsnių pakeitimo įstatymo projektai.

Siekiant teisinio aiškumo ir suderinti STĮ projekto nuostatas kartu yra teikiami Lietuvos Respublikos augalų nacionalinių genetinių išteklių įstatymo Nr. IX-533 2, 8 ir 9 straipsnių pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymo Nr. I-1120 4 straipsnio pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 305 straipsnio pakeitimo įstatymo projektai.

2. Įstatymų projektų iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymų projektus parengė Aplinkos ministerijos Gamtos apsaugos politikos grupės (grupės vadovas Algirdas Klimavičius, tel. 8 686 17295, el. p. algirdas.klimavicius@am.lt) (vyresnysis patarėjas – Džiugas Anuškevičius, tel. 8 695 60 686, el. p. dziugas.anuskevicius@am.lt) patarėja Sigutė Ališauskienė (tel. 8 620 17 561, el. p. sigute.alisauskiene@am.lt) ir vyresnioji patarėja Justina Čunderova (tel. 8 695 43 220, el. p. justina.cunderova@am.lt)

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymų projektuose aptarti teisiniai santykiai

Šiuo metu galiojantis ***Saugomų teritorijų įstatymas*** (toliau – STĮ) nereglementuoja privačių saugomų vietovių, todėl Lietuvoje tokių saugomų teritorijų nėra, Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos neturi įgaliojimų užtikrinti biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugą, ekosistemų atkūrimo priemonių rengimą ir įgyvendinimą visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje. Trakų istorinio nacionalinio parko direkcijos steigėjo funkcijas vykdo, veiklą organizuoja Lietuvos Respublikos kultūros ministerija.

STĮ 2 straipsnio 35 dalis, 13 straipsnio 1 dalis ir 23 straipsnio 2 dalis numato, kad Saugomų teritorijų tipinį apsaugos reglamentą, valstybinių parkų nuostatus ir rezervatinių apyrbų ir valstybinių draustinių ribas tvirtina Vyriausybė.

STĮ 5 straipsnio 2 dalyje nustatoma, kad apsaugos sutartys Vyriausybės nustatyta tvarka gali būti sudaromos ir su žemės, nepatenkančios į saugomas teritorijas, savininkais ir valdytojais, jeigu STĮ 24¹ straipsnio 6 dalyje nurodytame *gamtotvarkos plane nuspręsta*, kad apsaugos sutartis sudaryti būtina. STĮ 24¹ straipsnio 6 dalis numato, kad *Reikiamos apsaugos vietovei suteikimo veiksmai numatomi ir*

įgyvendinami pagal Vyriausybės įgaliotos institucijos patvirtintą ir paskelbtą vietovės gamtotvarkos planą. Gamtotvarkos plano parengimas, kaip išankstinė sąlyga apsaugos sutarčių sudarymui, apsunkina ir pailgina apsaugos sutarčių sudarymo su žemės savininkais ir valdytojais procesą, todėl vertintina kaip nereikalinga administracinė našta, lėtinanti realius apsaugos veiksmus ir nesukurianti teisinio reguliavimo pridėtinės vertės.

STĮ 7 straipsnyje nustatytas reguliavimas lemia, kad gamtinių rezervatų lankymas yra labai apribotas (teisinis reguliavimas iš esmės leidžia lankymąsi tik mokomaisiais ir stebėjimų tikslais), todėl gamtinių rezervatų įsteigimas sulaukia stipraus vietos gyventojų pasipriešinimo, nors rezervatai steigiami išimtinai valstybinėje žemėje ir rezervatų steigimas yra būtinas, siekiant išsaugoti sengires, pelkes arba kitas ūkinei veiklai labai jautrias ekosistemas. Šiame straipsnyje nustatyta, kad vietos gyventojų uogavimo ir grybavimo tvarka turi būti nustatyta gamtinių rezervatų nuostatuose, bet kyla neaiškumų, kas laikomi vietos gyventojais, trūksta nuostatų, kada būtų galima nenustatyti uogavimo ir grybavimo reikalavimų, t. y. uogavimas ar grybavimas būtų neleistinas. Taip pat šiame straipsnyje nėra numatyta galimybė savarankiškai lankytis gamtiniame rezervate (be tikslo rinkti, kitaip naudoti gamtos išteklius).

Taikant išimtį iš bendro draudimo statyti statinius draustiniuose ir valstybiniuose parkuose, STĮ 9 straipsnio 3 dalies 8 punktą ir 13 straipsnio 3 dalies 10 punktą reglamentuoja stoginių, skirtų laisvai laikomų žolėdžių ūkinių gyvūnų laikymui, statybos reikalavimus. Gyvulių ganymas yra labai svarbus saugant draustinių ir valstybinių parkų biologinę įvairovę, todėl būtina ieškoti būdų kaip palengvinti šią veiklos rūšį. Šiuo metu norint pastatyti stoginę ganomiems gyvuliams, reikia turėti ne mažesnę kaip 20 ha ganyklų ar pievų plotą. Šių reikalavimų taikymo praktika parodė, kad nustatyti minimalaus pievų ir ganyklų ploto reikalavimai yra per dideli, todėl ekstensyvus ganymas negali būti pilnavertiškai organizuotas daugelyje valstybinių parkų ir draustinių dalių, kuriose ekstensyvus ganymas būtų labai reikalingas dėl gresiančio natūralių buveinių apleidimo.

STĮ 10 straipsnis reglamentuoja paveldo objektus, o šio straipsnio 3 dalis apibrėžia, kas priskiriama gamtos paveldo objektams. Šiuo metu botaniniais gamtos paveldo objektais gali būti ir unikalių ir nykstančių augalų bendrijos, dendrologiniai rinkiniai bei dendrologinę vertę turintys parkai ir skverai. Kadangi dendrologiniai rinkiniai, parkai ar skverai yra sukurti žmogaus, todėl jų priskyrimas prie botaninių gamtos paveldo objektų nėra tinkamas.

STĮ 19 straipsnio 1 dalis nustato, kad buferinės apsaugos zonos yra nustatomos valstybiniams rezervatams, valstybiniams parkams, biosferos rezervatams, paveldo objektams, o valstybiniams draustiniams jos gali būti nustatytos. Buferinės apsaugos zonos saugomoms teritorijoms yra nustatomos siekiant sumažinti neigiamos veiklos poveikį joms, bet realiai ne visoms saugomos teritorijoms jos yra būtinos atsižvelgiant į potencialias grėsmes.

Dabar galiojančiame STĮ 21 ir 22 straipsniuose yra aptarti gamtinio karkaso nustatymo tikslai, gamtinio karkaso sudėtis ir nustatymas. Panašios, bet siauresnės nuostatos pateikiamos ir Aplinkos apsaugos įstatyme, todėl kyla teisės aktų nuostatų konkurencijos grėsmės. Gamtinis karkasas jungia ne tik saugomas teritorijas, bet ir kitas ekologiškai svarbias teritorijas, jis nustatomas teritorijų planavimo dokumentuose.

STĮ 28 straipsnio 3 dalyje yra nustatyta, kad gamtos paveldo objekto schemoje nurodoma objekto buvimo vieta arba teritorijos riba, bet nėra įvardinama, kad paveldo objektai turi buferines apsaugos zonas bei pozonius (teisinio reguliavimo nenuoseklumas).

STĮ 31 straipsnio 7 dalies nuostatos nesiderina su Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo nuostatomis, nes nėra numatyta išimčių, leidžiančių padalinti privačios nuosavybės teise priklausančią žemės sklypą dalimis, kai jį skiria magistraliniai, krašto, rajoniniai, kiti viešieji keliai, geležinkeliai ir neprivatizuojami hidrografiniai objektai, taip pat leidžiančių atidalinti žemės sklypo dalį, kurioje yra teisėtai (iki 2001 m. gruodžio 4 d.) pastatytas antras gyvenamasis namas ir atidalinti žemės ūkio paskirties

sklypo dalį buvusios arba esamos sodybos sklypo suformavimui.

STĮ 32 straipsnio 2 dalis nustato žemės savininkų informavimo tvarką, kai jų valdose numatoma steigti saugomą teritoriją, keisti esamų saugomų teritorijų statusą ar jų ribas, nustatyti apribojimus ar pakeisti esamus. Dabar galiojanti įstatymu nustatyta žemės savininkų, valdytojų ir naudotojų informavimo tvarka įpareigoja juos visus individualiai informuoti ir tais atvejais, kai yra keičiamas saugomos teritorijos pavadinimas, keičiamas statusas, pvz., iš regioninio parko į nacionalinį parką, nors veiklos apribojimais nesikeičia, kas yra didelė administracinė našta teritorijų planavimo organizatoriams. Taip pat nėra aptarta, koks turi būti žemės savininkų informavimas, kai nustatomos „Natura 2000“ tinklo teritorijos arba ketinama jose nustatyti apsaugos tikslus dėl Europos Bendrijos svarbos natūralių buveinių ir saugomų rūšių buveinių išsaugojimo, lemiančius ūkinės veiklos suvaržymus.

STĮ 32¹ straipsnio 2, 3 ir 4 dalys numato, *kad jeigu nuosavybės teisės į žemę buvo įgytos vėliau, negu saugoma teritorija buvo įsteigta, pakeistos esamos saugomos teritorijos ribos ar veiklos apribojimai buvo nustatyti, vienkartinės arba kasmetinės kompensacijos išmokamos tik tuo atveju, jeigu žemės savininkui žemės plotas pagal Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymą buvo grąžintas natūra*. Šių nuostatų taikymas lemia, kad teisė į kompensaciją nutrūksta, jeigu pasikeičia žemės sklypo savininkas (pvz., parduodamas, paveldimas turtas), todėl nuostolių patiria parduodamo (arba paveldimo) žemės sklypo savininkas, nes dėl tokios sąlygos sumažėja parduodamo žemės sklypo rinkos vertė, arba socialinį neteisingumą patiria žemės sklypo savininko įpėdiniai.

STĮ 32¹ straipsnio 3 dalyje yra nustatyta kasmetinių kompensacijų apskaičiavimo tvarka numato, kad privataus miško savininkams, kurių miško valdose po nuosavybės teisių įgijimo įsteigiama nauja saugoma teritorija, pakeičiamos esamų saugomų teritorijų ribos arba nustatomi nauji veiklos apribojimai, dėl kurių atidedamas vėlesniam laikui brandžių medynų kirtimas arba reikalaujama dalį kirstinų medžių palikti neiškirstų kirtimų atidėjimo laikotarpiui, kompensuojami pajamų netekimo nuostoliai, kurie apskaičiuojami kaip vidutinės metinės palūkanos, mokamos einamaisiais metais Lietuvos komerciniuose bankuose už ilgalaikius (nuo 2 metų) terminuotus indėlius, naujai priimtus iš ne finansų bendrovių ir namų ūkių (*jeigu nurodytos rūšies indėlių palūkanų norma einamaisiais metais Lietuvos komerciniuose bankuose yra neigiama, kompensacija nemokama*). Manytina, kad nėra teisinga tokia įstatymo nuostata, kuri lemia, kad kasmetinė kompensacija sumažėja iki socialiai neteisingo lygio arba visai neišmokama tik dėl to, kad skaičiavimuose naudojama vidutinė metinė ilgalaikių palūkanų komerciniuose bankuose norma sumažėja priartėdama prie 0 reikšmės arba tampa neigiama, ir todėl kompensacija nemokama. Tokia nuostata įstatyme didina gamtos saugos pastangų konfliktą su žemės savininkais, todėl apsunkina Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimą.

Šiuo metu galiojančiame *Aplinkos apsaugos įstatymo* (toliau – AAĮ) 12 straipsnyje įtvirtinta tik bendro pobūdžio su gamtinio karkaso formavimu susijusi nuostata, nurodanti, kad gamtinis karkasas į bendrą kraštovarkos ekologinio kompensavimo zonų sistemą jungia gamtinio pobūdžio saugomas teritorijas ir kitas aplinkos apsaugos požiūriu svarbias bei pakankamai natūralias teritorijas, garantuojančias bendrą kraštovaizdžio stabilumą.

Galiojančioje teisinėje sistemoje gamtinio karkaso kūrimą ir veiklos jame reglamentavimą nustato Saugomų teritorijų įstatymas: įstatymo 2 straipsnio 16 dalyje įteisinta gamtinio karkaso sąvoka; 21 straipsnyje nustatyti gamtinio karkaso nustatymo tikslai; įstatymo 22 straipsnyje apibrėžta gamtinio karkaso sudėtis ir jo nustatymas. Pareigą formuoti gamtinį karkasą siekiant šalyje palaikyti ekologinę pusiausvyrą nurodo Teritorijų planavimo įstatymas. Nuostatų, skirtų žaliosios infrastruktūros koncepcijos aptarimui, šiuo metu nėra nei viename nacionaliniame teisės akte.

Nors gamtinio karkaso sistema yra įteisinta nacionaliniuose teisės aktuose, tačiau platesnio šios sistemos aptarimo trūksta pagrindiniame, skėtiniame aplinkos apsaugą reglamentuojančiame Aplinkos apsaugos įstatyme. Jame turėtų būti numatytos pagrindinės gamtinio karkaso formavimo ir veiklos jame

reguliavimo kryptys ir detaliau tai reglamentuota įgyvendinamuosiuose teisės aktuose. Be to, svarbu pažymėti, kad aplinkos apsaugos politikos vystymasis nėra baigtinis procesas, tai nuolatinis kryptingas užsibrėžtų tikslų siekimas, todėl 1992 m. Aplinkos apsaugos įstatyme ir 1993 m. Saugomų teritorijų įstatyme įteisinta gamtinio karkaso sistema ir ją reglamentuojančios nuostatos turi būti peržiūrėtos ir atnaujintos atsižvelgiant į naujus iššūkius kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės apsaugos srityje, klimato kaitos keliamas grėsmes, įvertinant tarptautiniuose dokumentuose įteisintų ekosistemų paslaugų ir žaliosios infrastruktūros koncepcijų nuostatas.

Miestų žalinimo planai yra įvardyti kaip svarbus siekis Europos Sąjungos Bioįvairovės strategijoje iki 2030 ir Nacionalinėje klimato kaitos valdymo darbotvarkėje: visi miestai, turintys daugiau nei 20 000 gyventojų, yra raginami pasirengti plataus užmojo žalinimo planus, kurie derintų politikos, reguliavimo ir finansavimo priemones, skirtas miestų bioįvairovės ir ekosistemų atgaivinimui ir klimato kaitos ir jos poveikio mažinimui. Galiojantys nacionaliniai teisės aktai šiuo metu nenumato galimybės savivaldybėms tokius planus rengti. Savivaldybių lygmenyje trūksta tyrimais ir analize pagrįstų planavimo sprendinių, reikalingų efektyviam nuskurdintų ekosistemų ir natūralių kraštovaizdžio elementų atkūrimui urbanizuotose teritorijose. Urbanizuotose teritorijose galiojantys bendrieji planai, nustatantys principines teritorijos vystymo kryptis ir aplinkosauginius reikalavimus, dažnai yra nepakankamai detalūs (vietovės ekologinės analizės prasme), kad pagal juos būtų galima vykdyti kokybišką žaliąją transformaciją, t.y. panaudojant gamtoje vykstančius savaiminius (natūralius) procesus ar juos atkartojant konkrečioje teritorijoje kurti pridėtinę ekologinę, ekonominę, socialinę naudą. Tokių sprendimų įgyvendinimo skatinimas ypač aktualus teritorijose, kurios yra užterštos, patiria želdinių trūkumą, yra poplūdžių ir karščio salų rizikos teritorijose. Miestų žalinimo planų įteisinimas sudarytų galimybę konkrečioje vietovėje atlikti objektyviais duomenimis pagrįstą žaliosios infrastruktūros sprendimų (pvz., tvarių lietaus vandens tvarkymo sistemų, laidžių dangų įrengimas, daugiafunkcinės augalijos įveisimas, stogų, fasadų želdinimas, antrinis lietaus vandens panaudojimas ir kt.) poreikio įvertinimą (nekeičiant galiojančių teritorijų planavimo dokumentų) ir leistų nukreipti miestų žalinimui skirtas investicijas ten, kur jų labiausiai reikia, ir kur jos turėtų didžiausią poveikį.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama Dėl STĮ projekto

Siekiant sudaryti sąlygas atsirasti privačioms saugomoms teritorijoms Lietuvoje STĮ projektu siūloma saugomų teritorijų sistemą papildyti nauju saugomų teritorijų tipu – privačia saugoma vietove, kuri nustatoma žemės savininko apsisprendimu sudarant apsaugos sutartį su Valstybine saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos. Todėl STĮ projekto 2 straipsnis yra papildomas nauja sąvoka „privati saugoma vietovė“, o kur jos gali būti nustatomos, kuriam laikotarpiui ir kokios valstybės rėmimo priemonės yra taikomos šiam procesui paskatinti bei aptariami atvejai, kada apsaugos sutartis dėl privačios saugomos vietovės nustatymo gali būti nutraukiama (STĮ projekto 4 straipsnio 1 dalies 1 punkte, 5 straipsnio 2 dalyje, 10 straipsnyje, 22 straipsnio 7 dalyje, 23 straipsnyje, 26 straipsnio 1 dalyje, 27 straipsnio 3 dalyje, 35 straipsnio 9-15 dalyse). Šiais pasiūlymais yra siekiama paskatinti privačios žemės savininkus aktyviau prisidėti prie natūralių buveinių ir saugomų rūšių ir jų buveinių išsaugojimo, siekiant bendrą užsibrėžtą ES Biologinės įvairovės strategijos iki 2030 metų tikslų bei siekiant įgyvendinti Buveinių direktyvos nuostatas. Privačių saugomų vietovių teisiniu mechanizmu, nesukeliant visuomeninio konflikto, būtų didinamas saugomų teritorijų sistemos plotas ir efektyvumas. Numatomas privačių saugomų vietovių nustatymas būtų grindžiamas savanorišku susitarimu tarp žemės savininko ir Vyriausybės įgaliotos institucijos. Šis procesas būtų greitesnis, nei saugomų teritorijų steigimas vadovaujantis Teritorijų planavimo įstatymo nustatyta tvarka, mažiau keliantis nepasitenkinimų ir pasipriešinimo, nes tai žemės savininko savanoriškas sutikimas prisidėti prie saugomų vertybių išsaugojimo.

STĮ projektu siūloma atsisakyti „Šeštojo skirsnio. Gamtinis karkasas“, nes gamtinio karkaso nustatymo tikslai, sudėtis, nustatymo reikalavimai, siekiant teisinio aiškumo ir vengiant teisės aktų nuostatų tarpusavio konkurencijos, yra perkeliama į Aplinkos apsaugos įstatymo projektą.

STĮ projektu siūloma atsisakyti saugomų teritorijų tipinio apsaugos reglamento, sumažinti dokumentų, kuriais reguliuojama veikla saugomose teritorijose, skaičių, ir kraštovaizdžio tvarkymo zonų nustatymo principus, jų apsaugos reikalavimus siūloma detalizuoti aplinkos ir kultūros ministrų patvirtintose Saugomų teritorijų specialiųjų planų rengimo taisyklėse.

STĮ projektu, siekiant teisinio aiškumo ir vengiant nuostatų dubliavimo, siūloma atsisakyti požeminio vandens vandenviečių apibrėžimo ir jų apsaugos zonų reglamentavimo šiame įstatyme, nes požeminio vandens vandenviečių apsaugos zonų apsaugos reikalavimai yra nustatyti Lietuvos Respublikos specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo (toliau – SŽNSĮ) vienuoliktame skirsnyje, o Žemės gelmių įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 11 punktą numato, kad aplinkos ministras nustato požeminio vandens vandenviečių apsaugos zonų nustatymo tvarką.

Siekiant, kad Vyriausybei tvirtinti teikiamų sprendimų projektų skaičius sumažėtų ir šiuo lygmeniu būtų priimami tik svarbiausieji sprendimai, STĮ projekte 7 straipsnio 1 dalies, 9 straipsnio 1 dalies, 14 straipsnio 1 dalies, 16 straipsnio 1 dalies ir 22 straipsnio 3 dalies pakeitimais siūloma, kad bendruosius gamtinių ir kompleksinių draustinių nuostatus, gamtinių rezervatų, biosferos rezervatų, valstybinių parkų nuostatus ir rezervatinių apyrbų ir valstybinių draustinių ribas tvirtintų aplinkos ar kultūros ministrai. Šiais pakeitimais taip pat siekiama, kad kylančios problemos ir nauji su Europos žaliuoju kursu susiję uždaviniai dėl saugomų teritorijų apsaugos ir tvarkymo būtų sprendžiami efektyviausiu sprendimų priėmimo lygmeniu. Šiuo metu galiojančiame Teritorijų planavimo įstatymo 4 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, kad valstybės lygmens kompleksinio teritorijų planavimo dokumentų, valstybei svarbių projektų teritorijų planavimo dokumentų, Vyriausybės patvirtintų specialiojo teritorijų planavimo dokumentų, žemės gelmių naudojimo planų sprendiniai turi aukštesnę teisinę galią už savivaldybės lygmens ir vietovės lygmens kompleksinio ir specialiojo teritorijų planavimo dokumentų sprendinius ir privalomai taikomi savivaldybėms rengiant, keičiant ar koreguojant savivaldybės lygmens ir vietovės lygmens teritorijų planavimo dokumentus. Kad būtų išlaikytas tas pats teritorijų planavimo dokumentų sprendinių tarpusavio santykis kartu teikiamas Teritorijų planavimo įstatymo Nr. I-1120 4 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas, kuriuo nustatoma, kad aplinkos ar kultūros ministrų patvirtinti rezervatinių apyrbų ir valstybinių draustinių ribų planai turi viršenybę savivaldybės lygmens ir vietovės lygmens kompleksinio ir specialiojo teritorijų planavimo dokumentų atžvilgiu.

Sąvokas apibrėžiančiame STĮ projekto 2 straipsnyje siūloma patikslinti „buvusios sodybos“ sąvoką ir nustatyti, kad teisiniu pagrindu atkurti buvusias sodybas galėtų būti tik kartografiniai dokumentai, išleisti 1900 metais ar vėlesniais metais. Šis pakeitimas užkirs kelią taikomai praktikai buvusios sodybos buvimo faktą įrodyti interpretuojant maža kartografinio tikslumo dokumentus, sukurtus anksčiau nei 1900 metai. Taip pat šiame straipsnyje siūloma atsisakyti sąvokų „bendrija“, „ekologiškai svarbi teritorija“, kurios nevartojamos šiame įstatyme ir „kultūrinis kraštovaizdis“, kuri yra apibrėžta Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 2 straipsnyje.

STĮ projektu siūloma 5 ir 24 straipsniuose atsisakyti reikalavimo, jog nepakankamai apsaugotos į „Natura 2000“ tinklą įtrauktos vietovės atveju apsaugos sutarties su žemės savininku ar valdytoju sudarymas pirmiausia turi būti numatytas vietovei parengtame ir patvirtintame gamtotvarkos plane. Šiais pakeitimais bus sudarytos sąlygos greičiau sudaryti apsaugos sutartis su žemės savininkais ir valdytojais, kas leis užtikrinti efektyvią, bendradarbiavimu ir žemės savininkų ir valstybės institucijų abipusiu pasitikėjimu pagrįstą saugomų rūšių, natūralių gamtinių buveinių apsaugą; atsisakius gamtotvarkos planų rengimo sumažėtų administracinė našta bei būtų sutaupyta finansinių ir žmogiškųjų resursų.

STĮ projekto 7 straipsniu siūloma tikslinti gyventojų uogavimo ir grybavimo rezervatuose tvarką,

numatant, kad gyventojams uogauti ir grybauti leidžiama, jei uogavimas ir grybavimas nekenkia ekosistemoms, saugomoms vertybėms ir kad uogavimo ir grybavimo tvarka nustatoma gamtinių rezervatų nuostatuose (valstybiniuose parkuose ir biosferos rezervatuose esančių rezervatų – valstybinių parkų ir biosferos rezervatų nuostatuose). Siekiant apsaugoti gamtiniuose rezervatuose esančias gamtines vertybes, saugomas rūšis, kurios dažnai būna jautrios trikdymui, siūloma numatyti galimybes gamtiniuose rezervatuose uogauti ir grybauti tik gyventojams, kurie yra deklaravę gyvenamąją vietą kaime ar viensėdyje, kurie ribojasi su gamtiniu rezervatu. Taip pat siūloma, kad lankymosi mokomaisiais, pažintiniais ir mokslo tiriamaisiais tikslais gamtiniuose rezervatuose tvarka ir terminai būtų nustatomi gamtinių rezervatų nuostatuose, nes skirtinguose gamtiniuose rezervatuose lankymosi reikalavimai gali būti skirtingi siekiant išsaugoti skirtingas šiose saugomose teritorijose saugomas gamtos vertybes. Tokiu teisiniu reguliavimu siekiama sumažinti potencialų visuomenės nepritarimą griežtos apsaugos saugomų teritorijų įsteigimui ar jų ploto padidinimui.

STĮ projektu tikslinami 9 straipsnio 3 dalies 8 punktas ir 14 straipsnio 3 dalies 9 punktas dėl reikalavimų stoginėms, skirtoms laisvai laikomiems žolėdžiams ūkiniams gyvūnams, statyti ir siūloma, vengiant smulkmeniško, techninio veiklos reguliavimo įstatymo lygiu, nustatyti, kad stoginių statybos reikalavimai būtų nustatomi saugomų teritorijų nuostatuose. Šiais pasiūlymais norima pašalinti esamas kliūtis gyvulininkystei ir paskatinti ūkininkus draustiniuose ir valstybiniuose parkuose daugiau plotų naudoti gyvulių ganymui, nes ganymas turi geresnį teigiamą poveikį pievų ekosistemų išsaugojimui, be to, daugelyje vietų draustinių ir valstybinių parkų pievos ir ganyklos yra apleidžiamos, keičiamos į kitas žemės naudmenas (suariamoms, užsodinamos mišku ir pan.), todėl keičiasi, nyksta natūralios pievų buveinės ir jose aptinkamų saugomų rūšių radavietės. Taip pat siūloma patikslinti 9 straipsnio 3 dalies 1 ir 6 punktus ir 14 straipsnio 3 dalies 1, 2, ir 6 punktus, suderinant juos su Lietuvos Respublikos statybos įstatymo ir SŽNSĮ nuostatomis, numatyti galimybę rekonstruoti pastatus didinant esamų pastatų tūrius, kas sudarys palankesnes sąlygas saugomose teritorijose gyvenantiems gyventojams pertvarkyti esamus statinius, nesukeliant naujos urbanizacijos grėsmės.

STĮ projektu patikslinamos 11 straipsnio nuostatos, kas gali būti skelbiama botaniniais ir zoologiniais gamtos paveldo objektais, atsisakant saugomų augalų ir grybų rūšių augaviečių, saugomų gyvūnų rūšių radaviečių, unikalių ir nykstančių augalų bendrijų, dendrologinių rinkinių bei parkų ir skverų skelbimo gamtos paveldo objektais, bet siūloma botaniniams paveldo objektams priskirti genetiniu ir estetiniu požiūriu vertingus vaismedžių sodus, siekiant išsaugoti augalų genetinius išteklius. Šiame straipsnyje atsisakoma teisinio reguliavimo pridėtinės vertės nekuriančios nuostatos, kad vertingiausi gamtos paveldo objektai skelbiami gamtos paminklais. Taip pat siekiant sumažinti skaičių dokumentų, kuriais reguliuojama veikla gamtos paveldo objektų teritorijose, siūloma 12 straipsnyje atsisakyti gamtos paveldo objektų nuostatų, nes įsigaliojus SŽNSĮ jame jau yra reglamentuotas paveldo objektų nustatymas ir specialiosios žemės naudojimo sąlygos.

Siekiant išvengti įstatyminių nuostatų konkuravimo, STĮ projektu siūloma 19 straipsnio 4 dalį papildyti nurodant, kad ekologinės apsaugos zonos gali būti nustatomos ir kituose dokumentuose, išvardintuose SŽNSĮ, taip pat požeminio vandens vandenviečių nepriskirti bendrosios ekologinės apsaugos zonai. Dabar požeminio vandens vandenviečių apsaugos zonos ir ūkinės veiklos apribojimai jose yra nustatyti Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatyme, o požeminio vandens vandenviečių apsaugos zonų nustatymo tvarka nustatytas vadovaujantis Lietuvos Respublikos žemės gelmių įstatymu.

STĮ projektu siūloma tikslinti 20 straipsnio 1 dalies nuostatas numatant, kad buferinės apsaugos zonos nustatomos valstybiniais rezervatams ir gamtos paveldo objektams, o valstybiniais parkams, biosferos rezervatams ir valstybiniais draustiniams jos gali būti nustatytos. Buferinės apsaugos zonos saugomoms teritorijoms yra nustatomos specialiojo teritorijų planavimo dokumentais siekiant sumažinti neigiamos veiklos poveikį joms, realiai ne visoms saugomoms teritorijoms jos yra būtinos, todėl šiais

pasiūlymais siūloma patikslinti, kad buferinės apsaugos zonos būtų privalomos valstybiniais rezervatams ir gamtos paveldo objektams, o kitoms saugomoms teritorijoms – pagal teritorijų planavimo dokumentų rengimo metu pagrįstą poreikį, taip būtų išvengiama nebūtino buferinės apsaugos zonos (ir veiklos apribojimų) nustatymo, sutaupoma finansinių ir žmogiškųjų resursų.

STĮ projektu siūloma 21 straipsnio 1 dalį papildyti nuostatomis, kad paviršinių vandens telkinių apsaugos zonos ir pakrančių apsaugos juostos nustatomos prie Lietuvos Respublikos upių, ežerų ir tvenkinių kadastre registruotų paviršinių vandens telkinių. Siekiant užtikrinti teisinį aiškumą, siūloma STĮ projektu apibrėžti, kokiems vandens telkiniams turi būti nustatomos paviršinių vandens telkinių apsaugos zonos ir pakrančių apsaugos juostos, įskaitant Kuršių marių rytinei pakrantei. Šis siūlymas teikiamas įvertinus pasikeitusias Jūros aplinkos apsaugos įstatymo nuostatas, kurį įgyvendinant panaikinti Jūros krantų apsaugos ir naudojimo nuostatai (buvo patvirtinti aplinkos ministro 2000 m. vasario 24 d. įsakymu Nr. 73 „Dėl Jūros krantų apsaugos ir naudojimo nuostatų patvirtinimo“). Šiuose nuostatuose buvo reglamentuotas minimalus Kuršių marių apsaugos zonos dydis ir nustatyti veiklos apribojimai. Siūloma Kuršių marių rytinės pakrantės apsaugai taikyti SŽNSĮ nustatytą veiklos paviršinių vandens telkinių apsaugos zonoje ir pakrantės apsaugos juostoje reguliavimą. Vakarinė Kuršių marių pakrantė patenka į Kuršių neriją ir šiai teritorijai apsaugą užtikrina Pajūrio juostos įstatymu nustatytas pajūrio juostos statusas (visa Kuršių nerija pateka į pajūrio juostą), todėl papildomai paviršinių vandens telkinių apsaugos zonos ir pakrantės apsaugos juostos vakarinei Kuršių marių pakrantės daliai nustatyti nesiūloma.

STĮ projektu 22 straipsnio 8 dalį siūloma papildyti, kad pasiūlymai dėl rezervatų, valstybinių parkų, draustinių, biosferos stebėsenos (monitoringo) teritorijų, atkuriamųjų ir genetinių sklypų įsteigimo arba jų ribų pakeitimo, gamtos paveldo objektų paskelbimo saugomais, turi būti pagrįsti saugomų teritorijų steigimo kriterijais (įgyvendinant įstatymą kriterijai patvirtinti aplinkos ministro 2020 m. gruodžio 3 d. įsakymu Nr. D1-736 „Dėl Saugomų teritorijų (išskyrus kultūrinius rezervatus (rezervatus-muziejus), kultūrinius draustinius, istorinius valstybinius parkus) steigimo kriterijų patvirtinimo“). Šiuo pasiūlymu siekiama pašalinti dabar esamą teisinį neapibrėžtumą ir sumažinti valstybės institucijoms tenkančią administracinę naštą nagrinėjant jokiais saugomų teritorijų steigimo kriterijais ir tyrimų rezultatais nepagrįstus suinteresuotų asmenų pasiūlymus.

STĮ projekto 28 straipsnyje yra tikslinamos ir papildomos Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos ir saugomų direkčių vykdomos funkcijos, suteikiant įgaliojimus užtikrinant biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugą, ekosistemų atkūrimo priemonių rengimą ir įgyvendinimą, kitų gamtos apsaugos politikos priemonių įgyvendinimą visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje. Šios papildomos funkcijos susijusios su Lietuvos įsipareigojimais įgyvendinti Europos Žaliojo kurso ir Europos Sąjungos Biologinės įvairovės strategijos iki 2030 metų tikslus, kuriais siekiama sustabdyti biologinės įvairovės nykimą, padidinti saugomų teritorijų plotą, atkurti ir užtikrinti saugomų rūšių ir buveinių gerą būklę. Taip pat pakeičiama šio straipsnio 4 dalis, numatanti, kad visų nacionalinių parkų, kaip svarbiausių saugomų teritorijų, reprezentuojančių Lietuvos vertingiausias teritorijas, administracinis valdymas būtų vykdomas vienos ministerijos pavaldžioje institucijoje, tai yra Trakų istorinio nacionalinio parko direkcijos (TINPD) steigėjo funkcijas perduoti Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai prie Aplinkos ministerijos. Tačiau perduodant šios direkcijos valdymą Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai turėtų būti perduoti ir šiai direkcijai skirti etatai (TINPD dirba 21 darbuotojas) bei valstybės asignavimai, kurie dabar yra skirti Kultūros ministerijai (Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos pateiktoje informacijoje nurodyta, kad paskutinių metų asignavimai Trakų istorinio nacionalinio parko direkcijai buvo virš 0,5 mln. EUR).

STĮ projekto 29 straipsnio 3 dalyje numatoma, kad gamtos paveldo objektui paskelbti saugomu rengiamoje schemoje yra nurodoma jo buferinė zona bei pozonis (jei numatomas), taip siekiama suderinti teisinės nuostatos su SŽNSĮ nuostatomis. 29 straipsnio 9 dalies patikslinimu, siekiama pašalinti teisinį neapibrėžtumą ir nurodyti, kad STĮ įgyvendinančiuose teisės aktuose nustatomi ir saugomų teritorijų

strateginio planavimo dokumentus tvirtinantys subjektai. Siekiant įgyvendinti SŽNSĮ nuostatas (1 str. nurodo kad specialioji sąlyga taikoma teritorijai) ir aiškiai nurodyti teritorijas, kuriose taikomi SŽNSĮ 61 straipsnio apribojimai, keičiama šio straipsnio 3 dalis atsisakant taškinio gamtos paveldo objektų žymėjimo. Pagal naują reglamentavimą visiems gamtos paveldo objektams bus nustatomos konkrečios teritorijos, visiems gamtos paveldo objektams paskelbti bus parengtos schemos.

STĮ projekto 29 straipsnio 4 dalis yra papildoma, nustatant kokiems teritorijų planavimo lygmenims priskiriami saugomų teritorijų specialiojo planavimo dokumentai. Įgyvendinant Teritorijų planavimo įstatymo 4 straipsnį kyla sunkumų nustatyti, kuriam lygmeniui priskirtini kokie saugomų teritorijų specialiojo planavimo dokumentai. STĮ projektu siūloma apibrėžti, kad valstybės lygmens teritorijų planavimo dokumentams iš visų saugomų teritorijų specialiųjų planų priskiriami tik saugomų teritorijų tinklų schemas bei pajūrio juostos žemyninės dalies tvarkymo planas. Vietovės lygmeniui būtų priskiriami savo plotu mažiausių saugomų teritorijų specialieji planai (rezervatinių apyubių, atkuriamųjų ir genetinių sklypų ribų planai), o savivaldybės lygmeniui siūloma priskirti visus likusius saugomų teritorijų specialiuosius planus, kurių yra didžioji dalis – valstybinių draustinių ribų ir tvarkymo planai, biosferos poligonų ribų planai, valstybinių parkų, valstybinių rezervatų ir biosferos rezervatų planavimo schemas (ribų ir tvarkymo planai). Didžioji dalis saugomų teritorijų specialiojo planavimo dokumentų yra rengiami masteliu 1:10000 ir apima kelių savivaldybių dalis, tai yra pasižymi funkcinio bendrumu, bet ne administraciniu. Teritorijų planavimo dokumentų registre (toliau – TPDR) yra įregistruotų visų lygmenų saugomų teritorijų planavimo dokumentų. Paskutiniu metu buvo vadovaujamasi nuostata, kad keičiant ar koreguojant pirminį teritorijų planavimo dokumentą jo lygmuo negali keistis, o rengiant naują teritorijų planavimo dokumentą (jei teritorija yra ne vienoje savivaldybėje, o apima kelių savivaldybių dalis, teritorijų planavimo dokumentas turėtų būti priskirtas valstybės lygmeniui, nors teritorijų planavimo dokumento turinys, jo išsamumas yra lygiai toks pat kaip saugomos teritorijos, patenkančios į vieną savivaldybę. Toks priskyrimas įneša daug painiavos, kaip pvz., Žagarės regioniniam parkui rengiama planavimo schema prilyginta savivaldybės lygmeniui, o Kurtuvėnų regioniniam parkui rengiama planavimo schema valstybės lygmeniui (patenka į kelias savivaldybes). Pagal lygmenis susisteminius saugomų specialiuosius planus atsirastų aiškumas, nuoseklumas procedūrose.

STĮ projekto 30 straipsnio 2 dalies 2 ir 3 punktų pakeitimais siekiama praplėsti atestuotų galinčių specialistų ratą. Tokiais pakeitimais siekiama panaikinti saugomų teritorijų specialiojo teritorijų planavimo dokumentų rengėjų rinkoje trūkumą, praplėsti atestuotų saugomų teritorijų planavimo dokumentų vadovų ratą, sudarant galimybes platesniam kompetentingų specialistų ratui dalyvauti saugomų teritorijų planavime, užtikrinant didesnę konkurenciją tarp planavimo dokumentų rengėjų.

STĮ projektu papildomas 32 straipsnis nuostatomis dėl prevencinės veiklos saugomose teritorijose organizavimo, kas ją organizuoja ir koku tikslu ši veikla vykdoma.

Šalinant teisės normų konkurenciją, derinant su Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo nuostatomis, STĮ projekto 33 straipsnio 9 ir 10 dalys yra papildomos naujomis išimtimis dėl draudimo privačios nuosavybės teise priklausančių žemės sklypą padalinti mažesnėmis kaip 7 ha dalimis, kai žemės sklypą į atskirus žemės plotus skiria magistraliniai, krašto, rajoniniai, viešieji vietiniai keliai, geležinkeliai ir neprivatizuojami hidrografiniai objektai, taip pat keliais užimti plotai, neįskaityti į privatizuojamo žemės sklypo bendrą plotą; atidalijama žemės sklypo dalis, kurioje yra įregistruotas teisėtai (iki 2001 m. gruodžio 4 d.) (įregistruotas teisiškai suprantama, kad pastatas įregistruotas Nekilnojamojo turto registre ir šis įregistravimas nėra ar nebuvo apskūstas teismui), pastatytas antras gyvenamasis namas; atidalijama žemės ūkio paskirties sklypo dalis buvusios sodybos sklypo suformavimui, taip sudarant sąlygas žemės savininkams saugomose teritorijose padalinti žemės sklypą ir jį įteisinti. Taip pat patikslinama 7 dalis ją suderinant su Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo nuostatomis dėl valstybinės žemės pardavimo ribojimų.

STĮ projektu tikslinamos 34 straipsnio 2 ir 4 dalyse nustatyti žemės savininkų informavimo reikalavimai: detalizuojama, kada žemės savininkai turi būti informuoti apie jų žemėje įsteigiamą arba nustatomą naują saugomą teritoriją, taip pat nustatant „Natura 2000“ apsaugos tikslus, ir kokiais būdais. Šiais pasiūlymais siekiama pašalinti dabar esamą teisinį neapibrėžtumą ir užtikrinti savalaikį žemės savininkų informavimą bei jų teises gauti informaciją laiku.

STĮ projektu tikslinamos 35 straipsnio nuostatos atsisakant nuostatos, kad kompensacijos žemės savininkams nemokamos, jei žemė įsigyta vėliau nei buvo įsteigta saugoma teritorija, bet nustatomas reikalavimas vienkartinį kompensacijų gavimui žemės savininkui sudaryti apsaugos sutartį. Šiuo pasiūlymu siekiama, kad žemės savininkams nepriklausomai nuo to, kada buvo įsteigta saugoma teritorija, būtų sudarytos galimybės ir toliau gauti kompensaciją už veiklos apribojimus žemės sklype. Saugomų teritorijų įstatyme nustatytoje kompensavimo, už veiklos apribojimus saugomose teritorijose, tvarkoje yra nurodoma, kad *kompensacijos miško savininkams išmokamos tik kai jų valdomas miškas pasiekia brandą*, todėl, jei iki to laiko pasikeičia miško savininkas (pvz., miško savininkas miršta ir ši valda paveldima), prarandama galimybė gauti kompensaciją. Siekiant socialinio teisingumo ir mažinant visuomeninį konfliktą tarp žemės savininkų ir aplinkosaugos institucijų dėl steigiamų saugomų teritorijų, siūloma mokamas kompensacijas sieti su miško sklypu, kuriame siekiama išsaugoti gamtos vertybes, bet ne su miškų sklypų savininkais.

Apsaugos sutarčių sudarymas, kurios būtų registruojamos Nekilnojamojo turto registre, leistų užtikrinti saugomų vertybių išsaugojimą keičiantis savininkams ir išvengti dvigubo kompensavimo. Be to, siūloma tikslinti šiame straipsnyje nustatytą kasmetinių kompensacijų privataus miško savininkams apskaičiavimo principą, kad būtų išvengta situacijų, kai kasmetinė kompensacija sumažėja iki socialiai neteisingo lygio arba iš viso nemokama tik dėl to, kad skaičiavimuose naudojamos vidutinės metinės palūkanų, mokamų einamaisiais metais Lietuvos komerciniuose bankuose už ilgalaikius (nuo 2 metų) terminuotus indėlius, normos sumažėja priartėdamos prie 0 reikšmės arba tampa neigiamomis ir todėl kompensacijos nemokamos. Siūloma nustatyti mažiausią 3,5 proc. kasmetinės kompensacijos skaičiavimuose naudojamą palūkanų normą, kuri užtikrintų minimalų kasmetinės kompensacijos dydį. Siūloma mažiausia 3,5 proc. kasmetinės kompensacijos skaičiavimuose naudotina palūkanų norma pasirinkta vadovaujantis Europos Komisijos metodiniuose dokumentuose (Europos Komisijos metodinis darbo dokumentas Nr. 4 „Ekonominės naudos analizės atlikimo metodikos gairės“ 08/2006) siūloma minimalia socialine diskonto norma. Jei Saugomų teritorijų įstatymas būtų patikslintas, nustatant konkrečią mažiausią 3,5 proc. kasmetinės kompensacijos skaičiavimuose naudojamą palūkanų normą, bendras valstybės biudžeto lėšų poreikis kompensacijoms privačių miškų savininkams išmokėti keistųsi (padidėtų apytikriai tris kartus), nors prašymų išmokėti kompensaciją pateikiama palyginti nedaug: bendras metinis lėšų poreikis kompensacijoms, apskaičiuotoms pagal Kompensacijų privataus miško savininkams už saugomose teritorijose nustatytus veiklos apribojimus apskaičiavimo ir išmokėjimo tvarkos aprašą, patvirtintą Lietuvos respublikos Vyriausybės 2004 m. gruodžio 3 d. nutarimu Nr. 1578, išmokėti per paskutinius 10 metų svyravo 7,3–1,5 tūkst. Eur ribose, o kompensacijų skaičiavimuose taikyta palūkanų norma svyravo 5,3–0,4 proc. ribose. Atsižvelgiant į tai, kad 2020 m. kompensacijų apskaičiavimui naudota palūkanų norma buvo 1,19 proc., 2021 m. – 0,57 proc., 2022 m. – 0,865 proc., tikėtina, kad priėmus įstatymą lėšų poreikis kasmetinėms kompensacijoms išmokėti galėtų išaugti maždaug trigubai, preliminariai vertinant iki 15-20 tūkst. Eur. Siekiant paskatinti privačių saugomų vietovių nustatymo teisinio mechanizmo taikymą prioritetinėse teritorijose, siūloma 35 straipsnyje numatyti, kad už privačias saugomas vietas sudarius neterminuotą sutartį bus mokama vienkartinė kompensacija vadovaujantis šio straipsnio 2 dalies nuostatomis, jei bus sudaryta terminuota, bet ne mažesniai kaip 30 metų laikotarpiui, sutartis bus išmokama 50 proc. vienkartinės kompensacijos apskaičiuotos vadovaujantis šio straipsnio 2 dalies nuostatomis. Taip pat numatomi atvejai, kada išmokėta kompensacija turėtų būti grąžinama.

Dėl AAĮ projekto

AAĮ projektu siūloma detaliau reglamentuoti gamtinio karkaso sistemos formavimo principus, ir nacionaliniame lygmenyje įteisinti žaliosios infrastruktūros kūrimo esmines nuostatas.

AAĮ projekto 1 straipsnį siūloma papildyti naujomis sąvokomis:

- *gamtinio karkaso* sąvoką siūloma perkelti iš Saugomų teritorijų įstatymo jos nekeičiant. Kadangi gamtinio karkaso sistema apima ne tik saugomas teritorijas, todėl, vengiant nuostatų atkartojimo dviejuose įstatymuose, siūloma šią sąvoką įtvirtinti pagrindiniame aplinkosaugos srities įstatyme;
- *ekologinio tinklo* sąvoka taip pat perkeliama iš Saugomų teritorijų įstatymo;
- *žaliosios infrastruktūros* sąvoka yra nauja. Šis terminas plačiai vartojamas tarptautiniuose strateginiuose dokumentuose (ES Biologinės įvairovės strategijoje, ES Žaliosios infrastruktūros strategijoje, 2021–2027 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos projekte ir kt.). Lietuvoje kompensacines kraštovaizdžio funkcijas užtikrina gamtinio karkaso, želdynų sistemos, todėl reikalingas žaliosios infrastruktūros sąvokos teisinis integravimas su nacionalinėje teisėje įtvirtintomis gamtinio karkaso, želdynų sistemų sampratomis.

AAĮ projektu siūloma įstatymą papildyti naujais straipsniais, kuriuose būtų išsamiau reglamentuota gamtinio karkaso teritorijų tvarkymo, naudojimo ir apsaugos politika:

12¹ straipsnyje siūloma iš Saugomų teritorijų įstatymo perkelti ir detaliau atskleisti nuostatas, apibrėžiančias pagrindinius gamtinio karkaso nustatymo tikslus, nurodyti gamtinio karkaso struktūrinės dalis, šių struktūrų lygmenis, gamtinio karkaso teritorijų ekologinio potencialo kategorijas pagal teritorijų natūralumo laipsnį ir gebėjimą atlikti ekologinio kompensavimo funkcijas. Be to, įvertinus esamą situaciją, kuomet gamtinio karkaso struktūra žemesnio lygmens dokumentuose (savivaldybių, vietovės lygmenyje) dažnai formuojama, detalizuojama neturint aiškaus teisinio pagrindimo, siūloma aiškiai įvardinti, kokie reikalavimai, susiję su gamtinio karkaso formavimu, turėtų būti nustatomi aplinkos ministro tvirtinamuose Gamtinio karkaso nuostatuose – reikalavimai dėl gamtinio karkaso ribų ir jo struktūrinių dalių išskyrimo, gamtinio karkaso teritorijų lygmens nustatymo, ekologinio potencialo įvertinimo.

12² straipsnyje siūloma įteisinti pagrindinius gamtinio karkaso struktūros plėtojimo principus. Gamtinis karkasas yra visos šalies kraštovaizdžio ekologinį stabilumą užtikrinanti sistema, todėl principinių gamtinio karkaso teritorijų apsaugos, tvarkymo, naudojimo nuostatų įteisinimas įstatymo lygmeniu sudarytų geresnes sąlygas integruoti su šios sistemos plėtojimu susijusias nuostatas į žemės ūkio, socialinę, ekonominę, urbanistinę ir kitas politikos sritis, kurios gali daryti tiesioginį ar netiesioginį poveikį šios sistemos efektyvumui.

Siūlomais įtvirtinti principais siekiama užtikrinti, kad gamtinis karkasas būtų formuojamas ir jo konkrečios tvarkymo priemonės būtų pagrįstos žiniomis apie objektą. Kraštovaizdžio visapusiško pažinimo svarba, nustatant kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimui reikalingus veiksmus, pabrėžiama tiek Europos kraštovaizdžio konvencijoje, tiek Europos Sąjungos biologinės įvairovės strategijoje. Taip pat siūloma įstatymu įtvirtinti, kad gamtinis karkasas turi užtikrinti jungtis tarp Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijų, kadangi vienas iš gamtinio karkaso tikslų – sujungti didžiausią ekologinę svarbą turinčias buveines, jų aplinką bei gyvūnų ir augalų migracijai reikalingas teritorijas. „Natura 2000“ tinkas ekologiniu požiūriu yra vertingiausiaji gamtinio karkaso dalis, turinti aukščiausią ekologinį potencialą, todėl jo funkcionalumo užtikrinimas turi būti vienas iš esminių gamtinio karkaso sistemos formavimo principų.

Gamtinis karkasas jungia skirtingos paskirties ir skirtingo naudojimo būdo teritorijas, todėl siūloma įtvirtinti darnaus vystymosi principą, taip užtikrinant skirtingų funkcijų ir interesų derinimą.

Pakankamumo ir vientisumo principus siūloma įteisinti įvertinant tai, kad ekologinių funkcijų užtikrinimui turi būti išlaikomas tam tikras vietovių natūralumas, formuojamos vientisos natūralios ar

pusiau natūralios struktūros iš pakankamo dydžio ir kokybės elementų. Įteisinus šiuos principus bus sudarytos sąlygos gamtinio karkaso teritorijose vykdomą veiklą vertinti kokybiniu aspektu, įgyvendinamaisiais teisės aktais detaliau reglamentuoti kokybinius veiklos gamtinio karkaso teritorijose parametrus.

Tvarios priežiūros principo įteisinimas aktualus siekiant diferencijuoti į gamtinį karkasą patenkančių teritorijų tvarkymo ir priežiūros specifiką, kuri gali skirtis skirtingose gamtinio karkaso struktūrinėse dalyse (geoekologinėse takoskyrose, vidinio stabilizavimo arealuose, migracijos koridoriuose). Tvarios priežiūros poreikis akcentuojamas Europos Sąjungos Biologinės įvairovės strategijoje, kurioje išskiriama, kad miškuose reikėtų taikyti ir vystyti biologinei įvairovei palankią praktiką, miestuose turi būti siekiama apriboti pernelyg intensyvių žaliųjų miesto erdvių šienavimą ir kitą biologinei įvairovei žalingą praktiką.

Kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės palaikymo ir jos gausinimo principu siekiama užtikrinti, kad ūkinė veikla gamtiniame karkase būtų vykdoma įgyvendinant priemones, išsaugančias kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę, kompensuojančias antropogeninį poveikį.

12³ straipsnyje siūloma įteisinti esmines gamtinio karkaso planavimo nuostatas.

Planavimas yra į ateitį orientuota veikla, kuria siekiama tobulinti, atkurti arba kurti kraštovaizdį ir užtikrinti, kad konkrečioje teritorijoje, priklausomai nuo jos ypatybių būtų derinama kraštovaizdžio apsauga, tvarkymas, ūkinių veiklų plėtra ir geros gamtinio karkaso teritorijų būklės ir (ar) jo funkcijų atkūrimas. Deja, akademinė bendruomenė, taip pat viešuose teritorijų planavimo dokumentų svarstymuose dalyvaujančios nevyriausybinių organizacijų pastebi, kad dabartinė daugumos rengiamų įvairaus lygmens kompleksinio ir specialiojo teritorijų planavimo dokumentų ir (ar) jų dalių kokybė kraštovaizdžio, ekosistemų paslaugų, gamtinio karkaso srityse yra nepakankama. Siekiant didinti kraštovaizdžio vaidmenį teritorijų planavime, siūloma skėtiniame Aplinkos apsaugos įstatyme įtvirtinti poreikį gamtinio karkaso ribas, jo struktūrines dalis, lygmenį nustatyti, ekologinį potencialą įvertinti, gamtinio karkaso teritorijų apsaugos tikslus numatyti teritorijų planavimo dokumentuose. Siūloma nurodyti, kad detalizuojant gamtinio karkaso ribas negali būti mažinamas į planuojamą teritoriją patenkančio gamtinio karkaso plotas, o ekologinio potencialo didinimui reikalingos priemonės teritorijų planavimo dokumentuose turi būti diferencijuojamos atsižvelgiant į tai, kokiai gamtinio karkaso struktūrinei daliai teritorija priskiriama.

Įstatyme kuriama gamtinio karkaso sąsaja su Želdynų įstatymu, nurodant, kad želdynų sistema planuojama kaip gamtinio karkaso dalis.

12⁴ straipsnyje siūloma detalizuoti reglamentuoti gamtinio karkaso teritorijų apsaugą. Siūloma stiprinti reljefo apsaugą gamtinio karkaso teritorijose ir, įvertinant tai, kad skirtingose savivaldybėse gamtinės situacijos ir vyraujantys kraštovaizdžio tipai bei reljefo apsaugos poreikiai skiriasi, siūloma savivaldybėms suteikti įgaliojimus pasitvirtinti gamtinio karkaso reljefo apsaugos ir tvarkymo metodines rekomendacijas.

Gamtinio karkaso teritorijų apsaugos reikalavimai perkeliama iš Saugomų teritorijų įstatymo.

Siekiant stiprinti ekologinį potencialą į gamtinį karkasą patenkančiuose ariamos žemės plotuose, siūloma suteikti įgaliojimus aplinkos ir žemės ūkio ministrams tvirtinti natūralių kraštovaizdžio elementų įveisimo žemės ūkio paskirties žemėje metodinius nurodymus ir jais vadovaujantis taikyti priemones gamtinės įvairovės didinimui žemės ūkio paskirties žemėje.

Vertingų kraštovaizdžio elementų, esančių gamtinio karkaso teritorijose apsaugai, siūloma įstatyme numatyti, kad šie objektai turi būti identifikuojami teritorijų planavimo dokumentuose, statinių ir želdynų projektuose, žalinimo planuose. Siekiama įteisinti poreikį atkurti lygiaverčius elementus, jei jie yra sunaikinami vystant inžinerinę infrastruktūrą.

12⁵ straipsnyje siūloma nustatyti pagrindinius žaliosios infrastruktūros tikslus ir jos kūrimo principus. Siūloma įstatyme numatyti galimybę savivaldybėms rengti žalinimo planus, kurių priemonėms įgyvendinti būtų skiriama viešoji parama. Žalinimo planų rengimas yra skatinamas ES Biologinės įvairovės strategijoje, pagal kurią šiuose dokumentuose galėtų būti „numatytos priemonės, kaip miestuose sukurti

biologine įvairove pasižyminčius ir lengvai prieinamus miškus, parkus ir sodus; žaliuosius stogus ir sienas; medžiais apaugusias gatves; miestų pievas ir gyvatvoves. Juose taip pat turėtų būti numatyta, kaip gerinti žaliųjų erdvių jungtis, atsisakyti pesticidų naudojimo, apriboti pernelyg didelį žaliųjų miesto erdvių šienavimą ir kitą biologinei įvairovei žalingą praktiką. Tokiuose planuose galėtų būti derinamos politikos, reguliavimo ir finansinės priemonės.“ Siūloma šiuos planus įteisinti kaip dokumentus, kurie būtų rengiami galiojančių teritorijų planavimo dokumentų pagrindu, siekiant atlikti išplėstinę teritorijų ekologinės būklės analizę ir parinkti konkrečius veiksmus ir priemones ekologinės būklės gerinimui. Siūloma įgalinti aplinkos ministrą patvirtinti šių planų rengimo metodiką.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Poveikis aplinkos apsaugos sričiai numatomas teigiamas.

STĮ ir AAI projektuose siūlomi pakeitimai – apsaugos sutarčių su žemės savininkais sudarymo paspartinimas, privačių saugomų vietovių nustatymo galimybė, aiškesnis gamtinio karkaso ir žaliosios infrastruktūros reglamentavimas, taip pat gamtos apsaugos politikos įgyvendinimo funkcijų sustiprinimas. Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai prie Aplinkos ministerijos, suteikiant daugiau įgaliojimų užtikrinant biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugą, numatant ekosistemų atkūrimo priemones ir jas įgyvendinant visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje, leis greičiau ir efektyviau užtikrinti saugomų rūšių, natūralių gamtinių buveinių ir kraštovaizdžio apsaugą, užtikrinti saugomų rūšių ir gamtinių buveinių gerą apsaugos būklę visoje Lietuvos teritorijoje.

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Kriminogeninei situacijai ir korupcijai įstatymai įtakos neturės.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Įstatymų projektuose numatytos nuostatos neturės poveikio verslo sąlygoms ir jų plėtrai.

8) Ar įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams

Įstatymų projektai neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams.

9. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Reikės pripažinti netekusiais galios Vyriausybės patvirtintus valstybinių parkų ir valstybinių rezervatų, valstybinių draustinių nuostatus ir juos turės patvirtinti aplinkos ar kultūros ministrai.

Reikės pripažinti netekusiu galios saugomų teritorijų tipinį apsaugos reglamentą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 19 d. nutarimu Nr. 996 „Dėl Saugomų teritorijų tipinio apsaugos reglamento patvirtinimo“.

Reikės pakeisti:

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. liepos 12 d. nutarimą Nr. 597 „Dėl įgaliojimų suteikimo įgyvendinant Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymą“;

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. gegužės 28 d. nutarimą Nr. 484 „Dėl Apsaugos sutarties dėl veiklos apribojimų, konkrečių žemės, miško ir vandens telkinio naudojimo sąlygų sudarymo tvarkos aprašo ir Apsaugos sutarties dėl veiklos apribojimų, konkrečių žemės, miško ir vandens telkinio naudojimo sąlygų formos patvirtinimo“;

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gruodžio 3 d. nutarimą Nr. 1578 „Dėl Kompensacijų privataus miško savininkams už saugomose teritorijose nustatytus veiklos apribojimus apskaičiavimo ir

išmokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo“;

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2020 m. birželio 3 d. įsakymą Nr. D1-330/IV-706 „Dėl Saugomų teritorijų specialiųjų planų rengimo taisyklių patvirtinimo“;

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2007 m. vasario 14 d. įsakymą Nr. D1-96 „Dėl Gamtinio karkaso nuostatų patvirtinimo“;

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. liepos 23 d. įsakymą Nr. 377 „Dėl Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos nuostatų patvirtinimo“;

Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. birželio 22 d. įsakymą Nr. IV-260 „Dėl Trakų nacionalinio parko direkcijos nuostatų patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. liepos 1 d. įsakymą Nr. 352 „Dėl Introdukcijos, reintrodukcijos ir perkėlimo tvarkos aprašo, Invazinių rūšių kontrolės ir naikinimo tvarkos aprašo, Invazinių rūšių kontrolės tarybos sudėties ir nuostatų, Introdukcijos, reintrodukcijos ir perkėlimo programos patvirtinimo“;

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2010 m. liepos 15 d. įsakymą Nr. D1-622 „Dėl Saugomų rūšių naudojimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

10. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas. Terminai suderinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

11. Ar įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymų projektai neprieštarauja Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatoms ir ES dokumentams.

12. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Įstatymų projektams įgyvendinti iki nustatytos STĮ ir AAĮ pakeitimų įsigaliojimo dienos reikės parengti šiuos teisės aktus:

Natūralių kraštovaizdžio elementų įveisimo žemės ūkio paskirties žemėje metodinius nurodymus, tvirtinamus aplinkos ir žemės ūkio ministrų;

Ekologiškai efektyvios dangos rodiklių nustatymo metodiką, tvirtinamą aplinkos ministro;

Žalinimo planų ir žaliosios infrastruktūros poreikio žemėlapių rengimo metodiką, tvirtinamą aplinkos ministro.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

STĮ projekte nėra nustatoma naujų veiklos apribojimų, dėl kurių reikėtų mokėti kompensacijas žemės savininkams už veiklos apribojimus. Bet bus lėšų poreikis kompensacijoms už veiklos apribojimus jau įsteigtose saugomose teritorijose, kurios buvo įsteigtos anksčiau, bet galimybė gauti kompensaciją atsiranda dabar (nes miškas pasiekė savo brandą ir galėtų būti kertamas, t.y. atsiranda būtinos sąlygos

prašyti išmokėti kompensaciją), taip pat bus reikalinga lėšų paskatinti privačių saugomų teritorijų nustatymą vietose, kuriose yra prioritetinių gamtos vertybių.

1. Kompensacijoms už veiklos apribojimus jau esančiose saugomose teritorijose ir privačias saugomas teritorijas.

Prognozuojama, kad įgyvendinant STĮ 35 straipsnio reikalavimus, 2024 m. ir 2025 m. kompensacijoms reikės apie 3 mln. Eurų. Šios sumos nustatytos įvertinus 2022 m. išmokėtų kompensacijų dydžius (už 2022 m. buvo išmokėta 498,6 tūkst. Eur) ir gautų prašymų išmokėti kompensacijas skaičių.

Siekiant išsaugoti natūralias gamtines buveines ir saugomų rūšių buveinės, skatinant privačios žemės savininkus prisidėti išsaugant šias gamtines vertybes, ketinama vykdyti privačių miškų, turinčių didžiausią gamtinę vertę, išpirkimą (iki 2025 m. planuojama išpirkti apie 75 ha) ir apsaugos sutarčių sudarymą (planuojama sudaryti apsaugos sutarčių norint išsaugoti apie 311 ha vertingų miškų). Šioms priemonėms vykdyti bus naudojamos 2022-2030 metų plėtros programos pažangos priemonės lėšos. Šiuo metu pagal 2022–2030 metų plėtros programos pažangos priemonės Nr. 02-001-06-08-01 „Išsaugoti biologinę įvairovę“ aprašą, jame numatytų priemonių įgyvendinimui planuojama 2023–2025 m. iš valstybės biudžeto skirti 4,5 mln. Eurų. Žemės sklypai išpirkimui ar apsaugos sutartims sudaryti atrenkami pagal pažangos priemonės „Išsaugoti biologinę įvairovę“ apraše patvirtintus kriterijus.

2. Preliminariai įvertinta, kad Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai ir saugomų teritorijų direkcijoms naujų funkcijų kokybiškam atlikimui reikės papildomai skirti 960 tūkst. Eur (Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos pateikti duomenys) kasmet, 32 naujų pareigybių specialistų darbo užmokesčiui. Vertinimas preliminarus, gali keistis dėl daugelio faktorių, ypač paaiškėjus galutinėms formuluotėms šiuo metu svarstymo stadijoje esančio Europos Sąjungos reglamento dėl gamtos atkūrimo tikslų. Šios papildomos funkcijos, pavedamos saugomų teritorijų sistemos institucijoms, iš esmės susijusios su Lietuvos įsipareigojimais įgyvendinti Europos Žaliojo kurso ir Europos Sąjungos Biologinės įvairovės strategijos iki 2030 metų tikslus, kuriais siekiama sustabdyti biologinės įvairovės nykimą, padidinti saugomų teritorijų plotą, atkurti ir užtikrinti saugomų rūšių ir buveinių gerą būklę. Be to, siekiant iš esmės išspręsti institucijos, atsakingos už biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugos politikos įgyvendinimą visos šalies mastu paskyrimo klausimą, numatoma Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai ir saugomų teritorijų direkcijoms pavesti vykdyti platesnes politikos įgyvendinimo funkcijas: gamtinių buveinių apsauga; saugomų ir invazinių rūšių veiksmų planų rengimas ir įgyvendinimas; mokslinių taikomųjų tyrimų ir monitoringo organizavimas; informacijos kaupimas, sisteminimas, teikimas visuomenei, Lietuvos Respublikos, Europos Sąjungos ir tarptautinėms institucijoms ir organizacijoms; ekosistemų atkūrimo priemonių rengimas ir įgyvendinimas. Numatomas 32 naujų pareigybių įsteigimo poreikis turėtų pasiskirstyti taip: po 1 pareigybę Aukštaitijos, Žemaitijos, Dzūkijos ir Kuršių nerijos nacionalinių parkų direkcijose, po 2 pareigybes Aukštaitijos, Žemaitijos, Mažosios Lietuvos ir Dzūkijos-Suvalkijos saugomų teritorijų direkcijose ir 20 pareigybių Valstybinėje saugomų teritorijų tarnyboje. Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai reikalingų pareigybių spektras būtų formuojamas dabar veikiančio Metodinio analitinio centro, padedančio įgyvendinti su „Natura 2000“ tinklu susijusias užduotis, pavyzdžiui – jį sudaro ekspertai, turintys didelę patirtį atskirų augalų ir gyvūnų sisteminių grupių tyrimų, gamtos apsaugos priemonių planavimo srityse, geografinių informacinių sistemų, informacinių technologijų, gamtos apsaugos teisės specialistai. Papildomos pareigybės saugomų teritorijų direkcijose bus skirtos gamtos apsaugos priemonių planavimui ir įgyvendinimui.

Įgyvendinant AAĮ projektą savivaldybėms bus reikalingos lėšos žalinimo planams rengti ir įgyvendinti. Rengti žalinimo planus numatyta siekiant įgyvendinti Europos Sąjungos biologinės įvairovės strategijos iki 2030 m. nuostatas, todėl žalinimo planų rengimą ir jų įgyvendinimą planuojama finansuoti iš Europos Sąjungos fondų. Pažymėtina, kad 2022 m. birželio 29 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 713 „Dėl 2022–2030 metų regionų plėtros programos patvirtinimo“ patvirtintoje Regionų

plėtos programoje yra numatyta priemonė 02-001-06-08 (RE) „Plėtoti žaliąją infrastruktūrą urbanizuotoje aplinkoje“, kuri apima žalinimo planų rengimą ir jų įgyvendinimą. Numatytas preliminarus lėšų šiai priemonei poreikis – 38 823,5 tūkst. Eurų, iš jų 33 000,0 tūkst. Eurų – Europos Sąjungos lėšos.

Pažymėtina, kad STĮ projektas reglamentuoja saugomų teritorijų steigimo ar nustatymo tvarką, nustato institucijų kompetenciją saugomų teritorijų apsaugos ir tvarkymo srityje, bet nereglamentuoja siektinų saugomų teritorijų plotų, taip pat neįpareigoja plėsti „Natura 2000“ tinklo.

Natura 2000 tinklas sudaromas įgyvendinant 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyvą 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos. STĮ projekte yra reglamentuojamas „Natura 2000“ tinklo sudarymas. Lietuva 2018 m. gegužės 18 d. gavo Europos Komisijos oficialų pranešimą dėl Europos Sąjungos teisės pažeidimo procedūros Nr. 2018/2059 dėl direktyvos 92/43/EEB netinkamo taikymo, kuriame buvo įvardinta, kad Lietuva neįvykdė savo įsipareigojimų ir nepilnai suformavo „Natura 2000“ tinklą. Tikslus „Natura 2000“ tinklo plėtos mastas (ir su tuo susijęs lėšų poreikis) nėra žinomi, nes tai yra derybų su Europos Komisija objektas, bet per paskutinius keletą metų nemažai naujų teritorijų buvo įtraukta į šį tinką ir Lietuva tikisi (laukiama Europos Komisijos galutinio sprendimo), kad „Natura 2000“ tinklą baigė formuoti, todėl šio tinklo plotas ženkliai nebesikeis.

14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Nėra

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis

„saugomos teritorijos“, „gamtinis karkasas“

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.